

Književnost.

Slovenska.

Jos. Stritar. Analiza njegovega življenja in delovanja. Spisal dr. Jos. Tomiňšek. V Ljubljani 1906. Samozaložba. — Kot slavnostni spis je zamišljena ta razprava, zato se giblje skoro v samih superlativih. Dr. Tomiňšek je napel vse sile, da bi z najvišjim patosom povzdignil Stritarja kot nekak ideal popolnosti, pa pri tem se je včasih preveč zaletel in je skočil previsoko. O Stritarju piše: „Cilji so mu univerzalni, in — rekli bi — univerzalna je tudi njegova beseda.“ „Če bi hotel, bi lahko dejal s ponosom upravičenim: Učenci ste moji vsi na desni in na levi in vse življenje to je moje delo!“ „S pomočjo Prešerna s Stritarjem in s sotrudniki, ki si jih je prigojil preko klasične dobe do slovenske moderne, to se mi zdi formula za Stritarjevo (?) življenje in delovanje.“ „Prešeren je ob ‚Krstu‘ izkravel, a Stritar si je ob ‚Zorinu‘ izčistil zavrelo kri.“ „Kot individualiteta in kot človek v našem slovstvu nima para.“ Tako ne govori kritik, ampak panegirik. Dr. Tomiňšek z veliko pridnostjo nabira gradivo, a v svojih sodbah je premladeniški.

K tej dr. Tomiňškovi razpravi je objavil dr. Ivan Prijatelj precej rezko kritiko. Dr. Prijatelj je direktno nasprotje k dr. Tomiňšku. Kadar dr. Tomiňšek entuziastično splava v višave, pa nagubanči dr. Prijatelj čelo ter išče kakšne zamotane filozofske definicije, da ga potegne v nižave. Dr. Tomiňšek slavi Stritarja kot idealista, ki je „nastopil v boj za harmonijo v življenju, v domovini, v človeštvu.“ To je pa dr. Prijatelj dalo povod, da odvrne: „Idealizem označuje filozofsko strukturo duha, soglasujočo kaotične konkretnosti v sferah abstrakcije v podobi harmoničnih, idealnih likov. A pri Stritarju zaman iščeš zmisla za ideološko delo. Tudi njegov Schopenhauerianizem bo treba revidirati. Jaz slutim v Stritarju tihega aktivnega pristaša Büchnerja in Moleschotta...“

Zaman iščemo človeka na našem planetu, ki bi razumel dr. Prijateljevo definicijo idealizma, za revizijo Stritarjevega schopenhauerjanstva pa bi mu bili hvaležni.

Jako daleč gresta vsaksebi oba kritika v sodbi o Stritarju kot pesniku. „Tako srčkano in srčno, tako preprosto človeško“, gruli dr. Tomiňšek; „veselje do življenja, oduševljeno uživanje slasti, ki jih nudi svet... a to uživanje je tako ljubko in obdano z vonjem poezije...“ Dr. Prijatelj pa piše hladno: „Dajmo Stritarju, kar je res Stritarjevega, proglasimo ga za našega največjega literarnega pedagoga, in ta luč ga bo osvetlila vsega, da ne bo nič nejasnega na njem. Dobili bomo pravo sodbo o njem kot pesniku. Kot takega ga je njegova doba jako precenjevala in sugerirala celo njemu samemu višje mnenje, nego ga je imel prvotno sam o svojem pesniškem talentu. Stritarjeve pesmi, porojene iz lastne iniciative, iz spontanega notranjega ognja, so danes blede in veče. Svojo silo so ohranile samo njegove polemične pesmi, oni karajoči, ogorčeni in res temperamentni ukori učitelja, ki ga je pripravila objestna mladež v sveto jezo. Najboljši Stritarjevi verzi so brezdvomno „Dunajski soneti“. Mladi Stritar se je dobro

poznal, zato je v prvih letih o svojem pesniškem delovanju nekočlikokrat govoril z Juvenalovimi besedami: „Si natura negat, facit indignatio versus“... Čim smo dali Stritarju njegovo pravo mesto nazaj, čim smo ga prestavili s Parnasa v šolo, postane nam jasen on in njegovo delo. Govorili ne bomo več o Stritarju kot estetik, ampak o literarnem učitelju, ki je naše očete učil poetike. In res bi zastoj iskali v Stritarjevih spisih razprav in raziskavanj o kardinalnih vprašanjih, o bistvu estetike. Estetika je del filozofije. Stritar pa ni nikdar kazal nagnjenja in veselja do sistematičnega filozofskega mišljenja. Ko bi iz njegovih pesmi ne vedeli, da on ni pesnik, ampak učitelj, bi to spoznali iz njegovih literarnih pogovorov.

Dr. Prijatelj je šel še dalje in iz zasebnih pisem sodobnikov priobčil nekatere — res neestetične — kritike o Stritarju, ki pričajo, da so literatje že tedaj imeli med sabo drugačno mnenje, nego se je vzdrževalo v javnosti umetnim potom. Pa ni lepo, da se vlačijo na dan take stvari...

K dr. Tomiňškovega spisu je dr. Prijateljeva kritika potrebna korektura, dasi njegove prezirljive opazke odklanjamo.

Dr. E. L.

Liturgika. Nauk o bogočastnih obredih sv. katoliške Cerkve. S štiridesetimi slikami. Spisal Alojzij Stroj, spiritual v kn. šk. duhovskem semenišču v Ljubljani. Cena vezani knjigi 1 K 40 v. V Ljubljani 1907. Založila „Katoliška bukvarna.“ Tiskala „Kat tiskarna“. Str. 635. — Dobro liturgiko pisati je težka stvar. Kajti bogočastne obrede popisati tako, da se ne zaide v suhoparno naštevaje rubrik, se le težko posreči. G. pisatelj se je potrudil, da je tvarino obdelal kar moči kratko, a da jo je vendar poživil, kar se mu je posrečilo zlasti s skrbno izbranimi slikami. Knjiga razpravlja o cerkvenih osebah, o sv. krajih in sv. rečeh, o sv. dejanjih in o sv. časih. Povsod se ozira pisatelj tudi na naše razmere, kar daje knjigi dvojno vrednost. Iz slik dobe učenci tudi nekaj pojmov o cerkveni umetnosti, kar je za umevanje bogoslužja neobhodno potrebno. Knjiga bo gotovo izvrstno služila svojemu namenu.

D. S.

Jugoslovanska biblioteka, ki je začela izhajati v Beogradu, priobčuje Ivana Cankarja „Vinjete“ ter obeča, da prinese še več prevodov iz slovenske književnosti.

Hrvaška.

Dr. A. Tresić-Pavičić: Preko Atlantika do Pacifika. Život Hrvata v Sjevernoj Americi. Putopisna, estetska, ekonomska i politička promatranja. Nagradila Matica Dalmatinska. Izdao o svomu trošku Srećko Skakoc. Dionička tiskara v Zagrebu. 1907. Cena 4 K. Strani 268.

Amerika je res čudna dežela. Dan za dnevom privablja nebrojne množice priprostih delavcev, tehnike, industrijalce, trgovce itd., da bi pa kedaj privabila tudi pesnika tja preko oceana, mislim, se le redkokdaj